Latijns-Amerikaanse neobarok en bouwmeester Dada Picus - deel 1

Koopliedenkwartier

ORANJESTAD — In de 19de eeuw verrezen in de Wilhelminastraat en de huidige Caya Betico Croes en in het gebied tussen deze straten in, de eerste winkelwoonhuizen. Het merendeel werd toen nog gebouwd in de stijl van het traditionele 'stadscunucuhuis'. Aan het begin van de 20ste eeuw kwam daar verandering in.

door:
Olga van der Klooster
met dank aan
Michel Bakker

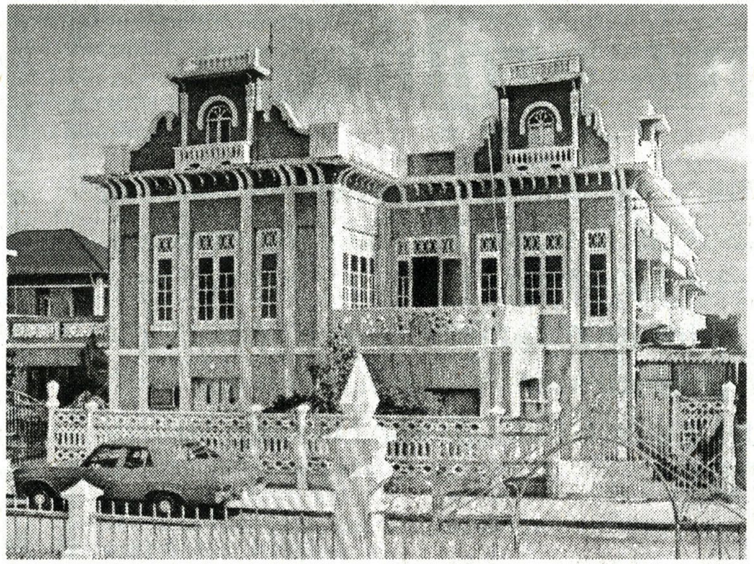

Naarmate het de kooplieden beter verging, werden de huizen groter, hoger en aangepast aan de moderne woonwensen en bouwstijlen van die tijd. Sommige huizen werden geheel vervangen door nieuwe. In de jaren twintig en dertig groeide het gebied uit tot de sjiekste wijk van Oranjestad. In sommige tuinen bloeiden zelfs heerlijk geurende rozenstruiken. Het kweken van rozen was destijds een favoriete hobby. Jammer genoeg zijn veel woningen er tegenwoordig verwaarloosd. Sommige huizen, zoals het voormalige restaurant Papiamento aan de Wilhelminastraat 7, staan zelfs al jaren leeg en zijn daardoor in ernstig verval geraakt. Wie de moeite neemt er eens een kijkje te nemen, het stof weg te blazen, verfbladders weg te vegen en grote reclameborden opzij te schuiven, zou zich nog kunnen voorstellen hoe mooi deze woonwijk ooit was. Door restauratie, kleurreconstructie en herbeplanting van de erven kan de woonwijk opnieuw het pareltje van Oranjestad worden. Aantrekkelijk voor bewoners en boeiend voor toeristen.

Neobarok

In deze wijk, ook wel bekend als het 'Koopliedenkwartier' staat een aantal gebouwen waarvan de stijl geïnspireerd is op de Latijns-Amerikaanse neobarok. Hoe kwam deze bouwstijl op Aruba terecht en wie bouwden deze huizen?

In de grote steden van Cuba, Colombia en Venezuela ontstond na 1880 door de komst van Spaanse emigranten een nieuwe architectuur: de Latijns-Amerikaanse neobarok, een menging van Spaanse en inheemse bouwstijlen. Deze vormt de neerslag van de rijkdom die de Spaanse nieuwkomers er in de handel verwierven. De huizen hebben fraai geprofileerde mahoniehouten deuren en rondboogvensters met kleurige glaspanelen en ruiten. Gevelvlakken in groen, blauw, wijnrood of okergeel, weelderig versierd met wit oplichtende bouwornamenten, zoals venster- en gevellijsten, kuiven en medaillons. De overstekken van de platte daken worden gedragen door reeksen elegante consoles en zijn bekroond door een hek met bolbuikende balusters met op de hoeken nog eens een vaas in Romeinse stijl of een Egyptische obelisk. De huizen imponeerden nog meer door de imposante balkons. Die zaten er louter ter accentuering en decorering van de vensters en de hoofdentree, want er op zitten of staan was praktisch vaak niet mogelijk. Daarvoor waren ze te smal.

Ornamenten

In de eerste helft van de 20ste eeuw kreeg deze bouwstijl ook op Aruba zijn beslag. De notabelen en handelslieden van hier wilden ook wel zo'n huis en stuurden hun eigen ambachtslieden naar Cartagena of een andere toonaangevende stad om er de bouwkunst af te kijken. Tegelijk nam ook de import van bouwornamenten uit vooral Venezuela een hoge vlucht. Juist met zulke onderdelen kon men zijn huis die weelderige, neobarokke uitstraling geven, ook al was dit jaren eerder al gebouwd. De ornamenten werden er eenvoudig op aangebracht. Ze werden in gietmallen gegoten. Voor elk ornament of lijst was er een specifieke gietmal voorhanden, of het nu een console, een kuif, een vaas, obelisk of ander bouwornament was. Alles kon worden gegoten. Een belangrijke aanzet tot fabrieksmatige en grootschalige productie van cementen en betonnen bouwornamenten op Aruba zelf, was de NV Aruba Industrial Company, opgericht 26 juni 1928. Ook kleine particuliere ambachtsbedrijven legden zich hier op het siergieten toe.

De nieuwe bouwwijze ontstond vooral in de Wilhelminastraat, de Oranjestraat, de Steenweg, de Nieuwstraat, de Korteweg en in de Caya Betico Croes. In allure deed het Koopliedenkwartier niet veel onder voor de statige woonwijk 'Scharloo' op Curaçao.

Op menig gevel prijkte een bord met de aanduiding 'Consulaat', ten teken dat de bewoner het land waarmee hij handel dreef op Aruba vertegenwoordigde. Ook de stadsvilla's van enkele hogere functionarissen verrezen in deze buurt. Hun huizen wijken weinig af van de koopmanshuizen. In plaats van een winkel of bedrijf hadden zij een woonvertrek op de begane grond. De huizen in het koopliedenkwartier hebben meestal twee verdiepingen.

Morgen deel 2 van dit artikel over neobarok in het Koopliedenkwartier en bouwmeester Dada Picus.

Plantage Zorg en Hoop

Architectuurhistorici Olga van der Klooster en Michel Bakker publiceerden in 2012 de Monumentengids Aruba met 100 historische monumenten en routes om deze panden te bezoeken. Beiden werken voor Plantage Zorg en Hoop, een onderzoeksinstituut dat architectuurhistorisch onderzoek doet in Nederland, de Nederlands Caribische eilanden, Suriname en Indonesië. De werkzaamheden omvatten onder meer de inventarisatie, het beschrijven en het voordragen van monumenten, monumentale ensembles en waardevolle dorps- en stadsgezichten.

Latijns-Amerikaanse neobarok en bouwmeester Dada Picus - deel 2

Koopliedenkwartier

ORANJESTAD — In de 19de eeuw verrezen in de Wilhelminastraat en de huidige Caya Betico Croes en in het gebied tussen deze straten in, de eerste winkelwoonhuizen. Het merendeel werd toen nog gebouwd in de stijl van het traditionele 'stadscunucuhuis'. Aan het begin van de 20ste eeuw kwam daar verandering in en werd het een chique wijk die ook wel bekend werd als het 'Koopliedenkwartier'.

door: **Olga van der Klooster**
met dank aan
Michel Bakker

Tegenwoordig worden de meeste huizen, die geïnspireerd zijn op de weelderige Latijns-Amerikaanse neobarokke architectuurstijl, aan Dada (Merardo) Picus toegeschreven. Dat is misschien wat voorbarig. Er is namelijk nog zo weinig bekend over de vroegere ambachtslieden op Aruba. Ambachtsscholen waren er nog niet en weinig is op schrift vastgelegd. Zij leerden het vak in de praktijk. Kennis en technieken werden van vader op zoon mondeling en al doende overgeleverd. Er waren natuurlijk meer Arubaanse ambachtslieden vertrouwd met het bouwambacht, maar van Dada Picus (1901-1973) is tot nog toe het meest bekend. Dat komt omdat zijn zoon Gregorio Picus zich in het werk van zijn vader heeft verdiept. Wij (Michel Bakker en Olga van der Klooster), interviewden hem destijds voor ons boek 'Bouwen op de Wind, Architectuur en Cultuur van Aruba'. Al snel werd ons duidelijk dat Dada werkte voor een klein, maar gefortuneerd aantal Arubaanse families. Met name de familie Arends en de familie Croes onderhielden nauwe banden met hem. Van dit interview volgt hieronder een ingekort verslag.

"Dada Picus was mijn vader. Er gaat wel een verhaal dat hij op Curaçao of elders geboren zou zijn, maar ik weet zeker dat hij een echte Arubaan is. Picus is zijn eigen achternaam, zijn eigenlijke voornaam is Merardo. Zijn bijnaam is 'Dada'. Hij heeft geen studie gehad, maar is zomaar begonnen. Hij was timmerman, en ook, hoe noem je dat, schrijnwerker. Hij begon dus als meubelmaker en schrijnwerker. Al die dingen die je daar ziet (hij wijst op enkele dingen in zijn huis, OvdK) heeft hij zelf uit hout gesneden of er de vormen voor gemaakt. Hij maakte ook de consoles, balusters, kapitelen en zuiltjes van beton die je aan de gevels ziet. Waar hij als timmerman de kennis vandaan haalde om ook in beton te werken, weet ik niet precies. Maar voor een meubelmaker wist hij veel van constructie. Hij maakte ook zelf de tekeningen voor de huizen. Hij deed dit alles zonder echte opleiding. Wel gebruikte hij veel goede voorbeeldboeken. Helaas zijn er waarschijnlijk van mijn vader geen bouwtekeningen overgebleven. Ik weet niet waar hij die voorbeeldboeken vandaan heeft gehaald. Mijn grootvader was ook timmerman, misschien had hij ze al. Er was geen technische school ziet u, al wat er was, waren de boeken en de praktijk. Misschien waren het Nederlandse boeken, maar ik denk eerder aan Zuid-Amerika, Colombia. Mijn vader had daar namelijk veel relaties. Die voorbeeldboeken en ook veel tekeningen belandden uiteindelijk bij mijn inmiddels overleden broer, Osvaldo Picus, die ook timmerman was.

Het is niet zo eenvoudig te zeggen welke gebouwen op Aruba met zekerheid door mijn vader zijn gebouwd. Laat ik beginnen met het woonhuis van Machi Arends aan de Wilhelminastraat 7 (het vervallen en voormalige 'Papiamentorestaurant', OvdK). En weet je waar de school is, daar staat een groot huis aan de Concessielaan 10. Er is nu 'een beetje' aangebouwd. Het wordt wel de villa van Van der Schoot genoemd, maar het is eigenlijk de oude villa van Henny Arends. Die heeft destijds mijn vader gevraagd om dat huis voor hem te bouwen. Hij heeft eigenlijk heel veel opdrachten gehad van de familie Arends. En dan hebben we verder dat ene huis in de Fergusonstraat natuurlijk (huidige Avenida Milio Croes, OvdK), ik bedoel nummer 26. Dat was vroeger het woonhuis van de Engelse consul, maar het werd gebouwd in opdracht van de familie Croes. Oh ja, die tegenover de watertoren aan de Emanstraat is ook door mijn vader gebouwd. (dit huis is inmiddels gesloopt, OvdK). En hij maakte ook al die dingen voor die indianenfiguren (bedoeld wordt waarschijnlijk dat Dada de mallen maakte voor de geveldecoraties van de zogeheten *cas floria en cas decora*). De mensen waarmee hij de huizen bouwde, vormden eigenlijk een vaste groep vrienden en bekenden. Hij had heel goede metselaars, die zocht hij ook altijd op. De families Semeleer en Donato hadden van die goede meestermetselaars, maar in feite had mijn vader een eenmanszaak zonder vast personeel. Hij werkte ook niet met aannemers als Ortiz samen. Een huis werd door tenminste drie of vier man gebouwd. Mijn vader had nog twee broers die timmerman waren: Julian en Nicolas, maar zij werkten niet met hem samen. Het is bijzonder en ook heel jammer dat er van mijn vader, die toch de mooiste huizen van Aruba gebouwd heeft, niets op papier of tekening bewaard is gebleven.

Hij had zijn werkplaats op het achterterrein van de Ernesto Petroniastraat 16. Behalve de Ernesto Petroniastraat 16 heeft hij ook 18 en misschien ook 22 gebouwd.

Helaas is die werkplaats er niet meer, ook alle gereedschappen en machines zijn weg. Ach ja, al die beitels. Het huis van mijn tante, u weet wel tegenover Aldo, is van beton, het heeft twee verdiepingen en heet Estrella en is ook door mijn vader gebouwd. Zo is het nog niet eenvoudig te zeggen hoeveel en welke huizen mijn vader nog meer gebouwd heeft. Behalve voor de familie Arends werkte hij ook voor Edje Croes en ja, ook voor Wim Lampe, dat was een huis te Babijn, tegenover de kerk van Paradera. Ook in de Nassaustraat, de tegenwoordige Caya Betico Croes heeft hij gebouwd, namelijk een winkel waar ze kleren en zo verkochten: La Cubana. Dat was ook van Henny Arends. Ach, toch tenminste tien tot twaalf huizen. Aan de Steenweg 17-19 bouwde hij de voormalige Botica Aruba in opdracht van de familie Croes en in de Wilhelminastraat 24 het huis voor Edison Croes.

Of hij het mooie woonhuis van dokter Eloy Arends (huidige stadhuis aan de Wilhelminastraat, OvdK) heeft gebouwd weet ik eigenlijk niet precies, het zou kunnen.

Hij was altijd aan het werk, altijd druk doende. Hij maakte ook doodskisten, ziet u.

Wij waren vroeger met tien kinderen. Als wij aan onze vader gevraagd zouden hebben: 'Pa, wijs ons eens hoe ik dit hout moet snijden', dan zou hij geantwoord hebben: 'Zeg maar wat je wilt hebben'. Dit plafond was in twee weken klaar. Hij kwam 's ochtends kijken, altijd met zijn pijp in de mond en ging dan ook weer snel weg. In de namiddag kwam hij dan met een heleboel hout, alles wat nodig was, echt een timmermansoog. Deze balustrade waar u naar kijkt is ook door mijn vader gebouwd. Hij maakte houten vormen en goot daar dan cement in, je ziet deze vormen ook bij het woonhuis van Machi Arends. Als u wilt kunnen we even zijn graf bezoeken; hij ligt hier op de katholieke begraafplaats aan de overkant. Kijkt u wel goed uit met het oversteken."

Een van de weinige foto's van Dada Merardo Picus. Beschikbaar gesteld door Gregorio Picus.

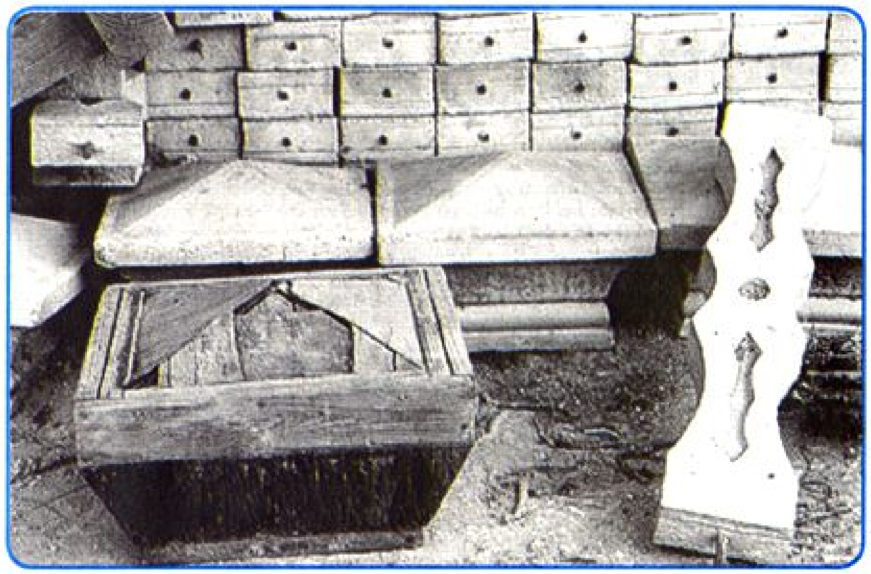

Foto: Olga van der Klooster

Voorbeeld van een houten gietmal voor het gieten van kapiteelstukken van een hek.

Foto: Olga van der Klooster

Deuren met houtsnijwerk dat Dada Picus maakte voor het huis van zijn zoon Gregorio.

Foto: C.L. Temminck-Groll

Steenweg 17-19 zou omstreeks 1925 door Dada Picus zijn gebouwd.

Plantage Zorg en Hoop

Architectuurhistorici Olga van der Klooster en Michel Bakker publiceerden in 2012 de Monumentengids Aruba met 100 historische monumenten en routes om deze panden te bezoeken. Beiden werken voor Plantage Zorg en Hoop, een onderzoeksinstituut dat architectuurhistorisch onderzoek doet in Nederland, de Nederlands Caribische eilanden, Suriname en Indonesië. De werkzaamheden omvatten onder meer de inventarisatie, het beschrijven en het voordragen van monumenten, monumentale ensembles en waardevolle dorps- en stadsgezichten.